

TEMIDA

2016, vol. 19, br. 3-4, str. 431-451

ISSN: 1450-6637

DOI: 10.2298/TEM1604431B

Pregledni rad

Primljeno: 19.10.2016.

Odobreno za štampu: 11.1.2017.

Krivičnopravna reakcija na femicid

ANA BATRIĆEVIĆ*

Mizogino i seksistički motivisano nasilje prema ženama, koje neretko ima smrtni izhod, predstavlja problem globalnih razmara. Mnogi međunarodni i nacionalni pravni izvori posvećeni su prevenciji i sankcionisanju nasilja prema ženama. Ipak, realnost zahteva preispitivanje postojećih mehanizama kaznenopratne reakcije na njegov najekstremniji i najbrutalniji oblik: femicid. Imajući u vidu učestalost i dalekosežne posledice ovog krivičnog dela i diskriminatorski karakter poruke koju država šalje njegovim tolerisanjem i neadekvatnim kažnjavanjem, autorka nastoji da definiše pojam femicida, predstavi osnovne oblike državne reakcije na femicid u uporednom pravu i analizira odlike femicida kao samostalnog krivičnog dela. Zalažeći se za inkriminisanje femicida kao samostalnog krivičnog dela u krivičnom pravu Republike Srbije, autorka ističe da takvo rešenje može doprineti preciznijem praćenju ovog oblika kriminaliteta, boljom procenom kvaliteta državne reakcije na njega i njegovom efikasnijem suzbijanju.

Ključne reči: femicid, rodno motivisano nasilje, ubistvo, krivično zakonodavstvo, zločin iz mržnje.

Uvod

Konvencija o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena¹ (The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women – CEDAW)², usvojena je 1979. godine. Mnoge zemlje su od tada izmenile svoje zakono-

* Dr Ana Batrićević je naučna saradnica Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd. E-mail: a.batricevic@yahoo.com.

¹ Zakon o ratifikaciji Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori, br. 11/1981.

² The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), New York, 18 December 1979. Dostupno na: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CEDAW.aspx>, stranici pristupljeno: 26.9.2016.

davne okvire i kaznene politike kako bi sprečile i sankcionisale nasilje prema ženama. Uprkos tome, rodno zasnovano nasilje prema osobama ženskog pola i dalje je ozbiljan globalni problem (Rocha, 2015: 4), koji proizvodi dalekosežne posledice po žrtve i celo društvo (Stojanović, Zeba, Markov, 2014: 94). Usvajanje Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici³ 2011. godine (Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence)⁴ napredak je na normativnom planu. Ipak, i pravosudne statistike i tamne brojke registrovane od strane civilnog sektora pokazuju da je nasilje nad ženama, a posebno porodično nasilje bazirano na rodnoj neravnopravnosti koje neretko rezultira femicidom, u mnogim sredinama deo svakodnevica (Stojanović, Zeba, Markov, 2014: 94). Statistike potvrđuju da je svake godine u svetu oko 60000 žena nasilno lišeno života (Lacmanović, 2015: 61). Procenjuje se da je u Sjedinjenim Američkim Državama femicid jedan od pet glavnih uzroka prevremene smrti žena između 20 i 40 godina (Mršević, 2014a: 88). Medijski članci koje je analizirala Mreža Žene protiv nasilja pokazuju da je u Republici Srbiji samo od 01. januara do 31. jula 2016. godine u porodično-partnerskom kontekstu ubijeno 18 žena (Mreža Žene protiv nasilja, 2016: 2), što svakako izaziva zabrinutost. Međutim, u Republici Srbiji ne postoje zvanične statistike o femicidu, te se procene mahom zasnivaju na izveštajima civilnog sektora o žrtvama porodičnog i nasilja u partnerskim odnosima (Mršević, 2014a: 89), kao i na kontinuiranim, ali stereotipnim i nepotpunim medijskim izveštavanjima (Mršević, 2014b: 82).

Nasilje prema ženama podrazumeva sve akte rodno zasnovanog nasilja, čija posledica jeste, ili može biti, fizička, psihička ili seksualna povreda ili patnja žene. Tu spadaju i ograničenje i oduzimanje slobode, ali i pretnje da će se takve radnje preduzeti. Ovaj oblik nasilja postoji bez obzira da li je učinjen u sferi javnog ili privatnog sektora, da li je inkriminisan odredbama važećeg krivičnog zakonodavstva i da li je prijavljen nadležnim organima (Konstantinović Vilić, 2013: 35). Femicid je najekstremniji oblik rodno zasnovanog nasilja prema ženama (Konstantinović Vilić, 2013: 33; Mujica, Tuesta, 2014: 1). Definiše se kao rodno zasnovano ubistvo žena, devojaka, devojčica ili beba ženskog

---

³ Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici. Službeni glasnik RS, Međunarodni ugovori, br. 12/2013.

⁴ Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, Council of Europe, 12 April, 2011. Dostupno na: <https://rm.coe.int/CoER-MPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046031c>, stranici pristupljeno: 27.9.2016.

pola učinjeno od strane osoba muškog pola (Mršević, 2013: 51; Mršević, 2014a: 87; Mršević, 2014b: 81). To, po pravilu, nisu izolovani i neočekivani incidenti, već konačni akti nasilja kao dela kontinuiranog zlostavljanja. Rodno motivisana ubistva žena su duboko kulturološki i društveno ukorenjena i širom sveta i dalje nailaze na prihvatanje, tolerisanje i opravdavanje (Branković, 2013: 113). Danas se nasilju prema ženama, kao vodećem problemu u oblasti ljudskih prava, posvećuje dosta pažnje na međunarodnom i nacionalnom nivou. Nažalost, još uvek postoje dileme oko definisanja, praćenja, analiziranja, inkriminisanja, evidentiranja, procesuiranja i sankcionisanja femicida kao njegovog najbrutalnijeg i nedovoljno istraženog oblika (Lacmanović, 2015: 62).

Predmet ovog rada uključuje razmatranje različitih teorijskih definicija femicida, predstavljanje tri osnovna modela krivičnopravne reakcije na femicid u savremenom uporednom zakonodavstvu i analizu krivičnopravne reakcije na femicid u pozitivnom pravu Republike Srbije, uz iznošenje sugestija usmerenih na poboljšanje postojećeg rešenja. Rad ima za cilj da ukaže na osobenost, rasprostranjenost i društvenu opasnost femicida kao kriminalnog fenomena i neophodnost adekvatne državne reakcije na femicid, kako na normativnom tako i na praktičnom planu. Cilj rada jeste i ukazivanje na mogućnost unapređenja važećeg krivičnopravnog okvira za borbu protiv femicida u svetu i u Srbiji kroz njegovo inkriminisanje kao samostalnog krivičnog dela. To bi doprinelo preciznijem praćenju ovog oblika kriminaliteta i boljoj proceni državne reakcije na njega.

Nakon osvrta na različite teorijske pristupe definisanju femicida, analizirane su odlike tri osnovna oblika državne reakcije na njega u uporednom pravu. Zatim su iznete odlike femicida kao posebnog krivičnog dela, uz isticanje razlika između femicida i ostalih oblika ubistva. Konačno, analizirane su relevantne odredbe Krivičnog zakonika Republike Srbije i izneti predlozi za njihovo tumačenje i izmene kako bi se unapredila efikasnost državne reakcije na femicid.

Različiti pristupi definisanju femicida

Femicid obuhvata sva ubistva osoba ženskog pola, bilo kog uzrasta, koja se mogu okarakterisati kao mizogina i seksistička (Caputi, Russell, 1992: 15; Konstantinović Vilić, 2013: 35; Mršević, 2013: 52). Pojam ubistva za potrebe ovog rada treba odrediti u širem smislu, tako da obuhvata sve slučajeve liše-

nja života – uključujući i umišljajno lišenje života, ali i slučajeve rodno zasnovanog nasilja sa smrtnim ishodom, i onda kada je nastupanje smrtne posledice obuhvaćeno nehatom. Femicidom se smatraju: smrt usled torture, spaljivanje zbog miraza u Indiji, spaljivanja udovica na muževljevoj lomači i ubistva zbog „uvrede porodične časti“ u oblasti Mediterana, Bliskog Istoka i južnih delova Azije, smrt usled sakaćenja ženskih polnih organa, smrt usled silovanja, serijska ubistva žena, ubistva žena prilikom porodičnog nasilja, trgovine ženama, smrtnost trudnica, kao i ubistva novorođene ženske dece kako bi se prednost dala muškoj (Caputi, Russell, 1992: 15; Konstantinović Vilić, 2013: 35; Mršević, 2013: 52). Za postojanje femicida zahteva se da je učiniocu bio relevantan pol žrtve, što znači da je on žrtvu lišio života upravo zato što je žena, odnosno da je prema njoj vršio nasilje zbog toga što je žena, usled čega je nastupila njena smrt, i u slučaju da je ona kao posledica bila obuhvaćena nehatom učinioca. Zbog toga se femicid opisuje kao zločin protiv žena, koji je motivisan mržnjom i prezrom učinioca prema ženama, njegovim osećajem nadmoći nad ženama i stavom da ima pravo da oduzme život ženi (Mršević, 2013: 52; Mršević, 2014a: 87).

Termin femicid je prvi put upotrebljen 1801. godine u Velikoj Britaniji u publikaciji *The Satirical Review of London at the Commencement of the Nineteenth Century*, kako bi se označilo ubistvo žene (eng. the killing of a woman) (Russell, 2008: 28). Ovaj izraz koristio je i William MacNish u knjizi *The Confessions of an Unexecuted Femicide* (Konstantinović Vilić, 2013: 37). Izraz femicid, definisan kao ubistvo žene (eng. the killing of a woman), pojavio se u prvom izdanju knjige *Wharton's Law Lexicon* 1848. godine (Wharton, 1848: 251). To potvrđuje da je femicid, još sredinom devetnaestog veka, tretiran kao krivično delo za koje se učinilac mogao goniti pred sudom (eng. prosecutable offense) (Noppe, 1999: 468).

Russell je prva koncipirala savremenu definiciju femicida prilikom svedočenja o ubistvima žena pred Međunarodnim tribunalom o zločinima protiv žena u Briselu 1976. godine (Russell, Van de Ven, 1990: 92; Russell, 2012: 1). Femicid je prvi put definisala kao ubistva žena samo zbog toga što su žene 1982. godine u knjizi *Rape in Marriage* (Russell, 2008: 27). Pojam femicida postaje deo naučne terminologije izučavanja nasilja nad ženama tek 1990. godine, kada su Russell i Caputi objavile članak *Femicide: Speaking the Unspeakable* u kome su ga definisale kao namerno ubistvo žena od strane muškaraca (Caputi, Russel, prema Mršević, 2014a: 88). Dve godine kasnije, Russell

---

i Radford odredile su femicid kao mizogino ubijanje žena od strane muškaraca (Benavides Vanegas, 2015: 70; Russell, 2008: 28). Potom je femicidu, pored mizoginih ubistava motivisanih mržnjom, preziron i osećajem posedovanja prema ženskom polu, dodala i seksističko ubijanje žena. Reč je o ubistvima žena motivisanim osećanjem superiornosti izvršilaca u odnosu na žene i uverenjem da im pripada pravo da to učine, kao i ubistvima iz zadovoljstva ili sadističkih poriva prema ženama. Pri tome, Russell je istakla da ovaj termin ne bi trebalo upotrebljavati za rodno irelevantna ubistva: slučajna ubistava žena od strane muškaraca ili ubistva žena od strane žena. Russell i Harmes odredile su 2001. femicid kao ubijanje osoba ženskog pola od strane osoba muškog pola zato što su osobe ženskog pola (Russell, 2008: 29).

I druge autorke i autori nastojali su da definišu femicid. Kako navodi Lacmanović, najviše nesuglasica izazivala su pitanja: „Da li je za postojanje femicida relevantan odnos između učinioca i žrtve?“ i „Da li se ubistva žena učinjena od strane žena mogu smatrati femicidom?“ (Lacmanović, 2015: 64). Učestalost femicida u kontekstu kontinuiranog porodičnog nasilja, kao oblika kontrole žena od strane bračnih partnera (Kovačević, Kecman, 2004: 19), dovela je do toga da su se osamdesetih godina dvadesetog veka, mnoge feminističke teoretičarke fokusirale na femicid u intimnom odnosu (Konstantinović Vilić, 2013: 39; Lacmanović, 2015: 64). Tako Stout definiše femicid kao „ubistvo žene od strane muškog intimnog partnera“ (Stout, 1991: 476-485), dok Resten, Vargas i Rohas Bravo tome dodaju i ubistva od strane članova porodice (Resten, Vargas, Rohas Bravo, 2004: 18). Najširu definiciju femicida dale su Campbell i Runyan, odredivši ga kao „sva ubistva žena, bez obzira na motiv ili relaciju učinioca“ (Campbell, Runyan, 1998: 347-352).

Dodavanjem političke komponente pojmu femicida, Lagarde je kreirala pojam feminicid, kao zločin države koji se sastoji u propuštanju nadležnih organa da spreče i sankcionišu rodno motivisana ubistva žena (Bernal Sarmiento i dr., 2015: 13; Lacmanović, 2015: 67). Državna reakcija na femicid zadobija sve više pažnje na međunarodnom nivou, posebno kada su u pitanju zemlje Latinske Amerike, gde je identifikovana osobito visoka stopa femicida (Dawson, 2015: 1). Ističe se da nekažnjavanjem femicida, država šalje dvostruku poruku: ženama da postoje granice koje ne smeju preći ili će platiti životom, a muškarcima da neće snositi krivičnu odgovornost za svoj zločin (Benavides Vanegas, 2015: 74). Monárrez smatra da feminicid obuhvata sve nasilne akte usmerene prema ženama: emocionalno i psihičko zlostavljanje, torturu, silo-

vanje, prostituciju, seksualno zlostavljanje, zlostavljanje i ubijanje ženske dece, genitalno sakaćenje i nasilje u porodici. Monárez tome dodaje i sve druge postupke čiji je krajnji ishod smrt žene, a koje država toleriše (Bernal Sarmiento i dr., 2015: 13). Akcenat je na nečinjenju, tolerisanju, odnosno propuštanju države da sankcionisanjem femicida pruži zaštitu ženama kao posebno ranjivoj društvenoj grupi. Takvo diskriminativno postupanje države predstavlja kršenje prava žrtava na pristup pravdi (Benavides Vanegas, 2015: 75-76).

Za potrebe ovog rada, femicid se definiše kao rodno motivisano lišenje života žene, bilo da je ono učinjeno umišljajno, bilo da je smrt žene obuhvaćena nehatom učinjoca, a pod uslovom da je nastupila kao posledica rodno motivisanog nasilja.

Krivičnopravna reakcija na femicid: Opšta razmatranja

Uporednopravno posmatrano, mogu se uočiti tri osnovna pristupa krivičnopravnoj reakciji na slučajeve rodno motivisanih ubistava žena (UNODC, 2014: 6). Prvi polazi od opšte pretpostavke da su muškarci i žene jednaki pred zakonom, te da vrsta i mera zaprećene kazne za krivično delo ubistva ne zavise od pola žrtve. Krivični zakonici tih pravnih sistema ne poznaju krivično delo femicida, niti propisuju posebna pravila za odmeravanje kazne kada je žrtva ubistva žena. Oni prepuštaju sudovima da o tome odluče na osnovu okolnosti svakog pojedinačnog slučaja (UNODC, 2014: 6). Tako, na primer, Krivični zakonik Kanade poznaje tri tipa skrivljenog ubistva (eng. culpable homicide)⁵: 1) ubistvo prvog i drugog stepena (eng. first and second-degree murder); 2) ubistvo na mah (eng. manslaughter); i 3) ubistvo deteta (eng. infanticide). Za ubistvo prvog stepena zahteva se postojanje jednog ili više od sledećih elemenata: 1) da je kod učinjoca postojao umišljaj, odnosno da je on delo planirao; 2) da je žrtva ubistva policajac, čuvar ili pripadnik zatvorskog osoblja na dužnosti; i 3) da je ubistvo izvršeno prilikom vršenja nekog drugog krivičnog dela poput otmice ili silovanja (Dawson, 2015: 3). Ukoliko ne postoji neki od navedenih elemenata, lišenje života nekog lica će se tretirati kao ubistvo drugog stepena. Prema članu 235 Krivičnog zakonika Kanade, za ubistvo prvog i drugog stepena izriče se kazna doživotnog zatvora. Za ubistvo prvog stepena, osuđeno lice ne može biti pušteno na uslovni otpust najmanje 25 godina, dok za ubistvo drugog stepena

---

⁵ Section 222(4) of the Criminal Code of Canada. Više o tome videti u: Dawson, 2015.

taj period traje između 10 i 25 godina. Ubistvo na mah određeno je članom 232 Krivičnog zakonika Kanade kao ubistvo učinjeno u stanju jake razdraženosti izazvane intenzivnom provokacijom od strane žrtve. Za ovo krivično delo može se izreći doživotni zatvor, s tim što Zakonom nije određen njegov posebni minimum. Ubistvo deteta uzrasta do godinu dana svesnim propuštanjem, odnosno nečinjenjem, od strane majke koja se još uvek nije oporavila od posledica porođaja, zaprećeno je kaznom zatvora do pet godina (Dawson, 2015: 4).

Iako se u zakonskom tekstu ne pojavljuje izraz femicid, niti se uopšte govori o polu žrtve kao oteževajućoj okolnosti, istraživanja su pokazala da kanadski sudovi sve više uzimaju u obzir ove elemente prilikom odmeravanja kazne za krivično delo ubistva. Dosadašnja istraživanja odnosa između pola učinioca i žrtve i vrste i mere kazne, uglavnom, bila su fokusirana na pol učinioca. Sada sve više istraživačica i istraživača usmerava svoju pažnju na pojавu nazvanu „efekat ženskog pola žrtve“ (eng. female victim effect). „Efekat ženskog pola žrtve“ znači da se učiniocima krivičnih dela čije su žrve žene izriču strože kazne nego u slučajevima kada su žrtve muškarci, naročito kada je reč o ubistvima (Dawson, 2015: 5). Analiza podataka o sankcionisanju ubistava žena u Kanadi u prethodne četiri decenije potvrdila je da su u slučajevima kada su žrtve bile žene, učiniocima izricane strože kazne (Dawson, 2015: 14).

Krivična zakonodavstva zasnovana na drugom pristupu tretiraju ženski pol žrtve i rodnu motivisanost ubistva kao obavezne otežavajuće okolnosti prilikom odmeravanja kazne. Kao otežavajuće okolnosti mogu se smatrati i objektivne (poput veze između učinioca i žrtve ili trudnoće žrtve), i subjektivne okolnosti na strani učinioca (poput mržnje ili predrasuda prema ženama) (UNODC, 2014: 6). Kao pobuda za izvršenje krivičnog dela, mržnja je odavno bila poznata u krivičnom pravu. Kad bi se utvrdilo njeno postojanje, mržnja se mogla uzeti u obzir kao otežavajuća okolnost prilikom odmeravanja kazne (Kolarić, 2015: 503). Ali, ovde je reč o predviđanju mržnje prema ženama kao obavezne otežavajuće okolnosti.

Treći pristup je najzastupljeniji u zemljama Latinske Amerike i sastoji se u inkriminisanju rodno zasnovanog ubistva žene kao samostalnog krivičnog dela pod nazivom femicid (eng. femicidio) ili feminicid (eng. feminicidio) (Mujica, Tuesta, 2014: 1; UNODC, 2014: 7; ACUNS, 2015: 140). Ovakva državna reakcija na femicid proistekla je iz ekonomskih, socijalnih i političkih osobenosti latinoameričkih zemalja i intenzivnog zalaganja tamošnjih feministkinja, civilnog sektora i medija u identifikovanju femicida kao važnog društvenog problema, uz insi-

stiranje na njegovom rešavanju putem reformi krivičnog prava (Mujica, Tuesta, 2014:1). Izveštaj Svetske zdravstvene organizacije potvrđuje da su zemlje Latinske Amerike na drugom mestu po visini stope nasilja prema ženama, odmah iza Afrike (WHO, 2013: 16). One važe za konzervativne, patrijarhalne i seksističke sredine u kojima je muškarac glava porodice i jedini ovlašćen da odlučuje, dok je žena podređena, pasivna, zavisna i vezana za kuću (Rocha, 2015: 3). Ranjivosti žena i njihovoj izloženosti nasilju u ovim zemljama doprinose i druge socijalne, ekonomske i političke okolnosti, poput siromaštva. Diskriminatorynoj atmosferi u društvu i porodicama latijameričkih zemalja doprineo je i indiferentan stav vlasti prema nasilju nad ženama, uz promovisanje ekonomskih i socijalnih nejednakosti, rodnih stereotipa i stava da muškarci imaju pravo kontrole nad ženama (Rocha, 2015:3). U ovim zemljama je uočen i porast broja ubistava žena u kontekstu organizovanog kriminala, trgovine ljudima, drogom i oružjem (UNODC, 2014: 8). Porast ekstremnog nasilja prema ženama u Latinskoj Americi podstakao je debatu između feminističkih nevladinih organizacija, vlasti i pravosudnog sistema. Istaknuto je da femicid predstavlja ozbiljan problem i zahteva urgentnu državnu reakciju, i da je država dužna da zaštitи pravo žena na život bez nasilja i garantuje im pristup pravdi (ELLA, 2013: 3).

Kao rezultat aktivizma, usledio je niz normativnih i praktičnih reformi na regionalnom i nacionalnom nivou. Tako su 1994. godine, sve zemlje Latinske Amerike ratifikovale Inter-američku Konvenciju za sprečavanje, kažnjavanje i eliminisanje nasilja nad ženama,⁶ jedini obavezujući regionalni sporazum posvećen borbi protiv nasilja prema ženama. Radi primene Konvencije, države su izmenile svoje kaznene propise, inkriminišući femicid kao posebno krivično delo, ili kao poseban oblik krivičnog dela ubistva (Carcedo, 2006: 10).⁷ Usvajanjem takvih zakonskih rešenja, sve one su potvrđile da su svesne ozbiljnosti femicida i neophodnosti efektivne državne reakcije na njega (Dawson, 2015: 2).

Bolivija je, na primer 2013. godine usvojila poseban zakon – Opšti zakon koji garantuje ženama život bez nasilja.⁸ Ovim zakonom izmenjen je i dopu-

⁶ Inter-American Convention to Prevent, Punish and Eradicate Violence Against Women (OAS, 1994).

⁷ Do kraja 2015. godine sledeće zemlje su inkriminisale femicid kao posebno krivično delo: Bolivija, Brazil, Čile, Kolumbija, Kostarika, Ekvador, El Salvador, Gvatemala, Honduras, Meksiko, Nikaragva, Panama, Peru i Dominikanska Republika (ECLAC, 2015: 1; Mujica, Tuesta, 2014: 10). Argentina i Venecuela tretiraju femicid kao poseban oblik teškog ubistva (ECLAC, 2015: 1).

⁸ Ley integral para garantizar a las mujeres una vida libre de violencia, Gaceta oficial del estado plurinacional de Bolivia, Ley nº 348, 9.3.2013. Dostupno na: <http://www.migracion.gob.bo/upload/l348.pdf>, stranici pristupljeno: 4.12.2016.

njen Krivični zakonik Bolivije⁹ tako što je femicid inkriminisan kao posebno krivično delo (ECLAC, 2015: 1). Prema članu 252 bis, krivično delo femicida čini svako lice koje ubije ženu pod nekom od sledećih okolnosti: 1) ako je učinilac sadašnji ili bivši partner žrtve, bez obzira da li su živeli u zajedničkom domaćinstvu ili bili u emotivnoj ili intimnoj vezi bez kohabitacije; 2) zato što je žrtva odbila da sa učiniocem uspostavi partnerski, emotivni ili intimni odnos; 3) zato što je žrtva trudna; 4) zato što je žrtva u podređenom položaju u odnosu na učinioca ili je sa njim u prijateljskom, poslovnom ili partnerskom odnosu; 5) ako je žrtva u situaciji koja je čini posebno ranjivom; 6) ako je pre ubistva žrtva bila izložena fizičkom, psihičkom, seksualnom ili ekonomskom nasilju od strane učinjoca; 7) kada je ubistvu prethodilo neko drugo krivično delo protiv lične ili seksualne slobode; 8) kada je ubistvo žene povezano sa krivičnim delom trgovine ljudima ili sa krijumčarenjem; ili 9) kada je ubistvo žene učinjeno prilikom obreda, od strane grupe učinilaca ili kao posledica običaja. Za krivično delo femicida je u Boliviji zaprećena kazna zatvora od 30 godina, bez mogućnosti pomilovanja (Bernal Sarmiento i dr., 2015: 152).

Pored usvajanja ovakvih i sličnih zakonskih odredbi od strane pojedinačnih država, ekspertske timove organizacija Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (u nastavku: OHCHR) i United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (u nastavku: UN Women) razvili su regionalni model protokola za istraživanje slučajeva redno zasnovanih ubistava žena (eng. Regional Model Protocol for the Investigation of Gender-Related Killing of Women) (Bernal Sarmiento i dr., 2015). Ovaj dokument sadrži praktične smernice namenjene predstavnicima pravosudnog sistema kako bi pravilno i jednoobrazno postupali u slučajevima femicida (UNODC, 2014: 13). Njegovim usvajanjem normativna reforma je upotpunjena praktičnim uputstvima, neophodnim za adekvatnu primenu propisa. Pred zemljama Latinske Amerike i dalje stoje izazovi na planu suzbijanja nasilja prema ženama: propisivanje i implementacija mera za zaštitu žrtava, razvijanje mehanizama praćenja efikasnosti sudskega postupka u slučajevima femicida i instrumenata za procenjivanje korektnosti postupanja pravosudnog sistema i policije (ECLAC, 2015: 2).

⁹ Código Penal (sancionado por el Decreto Ley N° 10426 de 23 de agosto de 1972, incluye modificaciones según Ley N° 1768 de modificaciones al Código Penal y actualización según Ley 2494 de 4 de agosto de 2003). Dostupno na: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=125361, stranici pristupljeno: 4.12.2016.

Krivičnopravna reakcija na femicid u pozitivnom pravu Republike Srbije

U pozitivnom pravu Srbije femicid nije inkriminisan kao samostalno krivično delo, što upućuje na zaključak da Republika Srbija pripada prvom od tri napred analizirana modela krivičnopravne reakcije na ovaj vid kriminaliteta. Međutim, polazeći od definicije femicida koja je prihvaćena za potrebe ovog rada, mogu se izdvojiti opšte karakteristike svojstvene femicidu, koje govore u prilog potrebi njegovog inkriminisanja kao samostalnog krivičnog dela u pozitivnom pravu Srbije. Ove osobenosti odnose se na pol žrtve, motiv koji postoji na strani učinioca, radnju izvršenja, sam pojam ubistva i oblik krivice na strani učinioca. Na to se dalje u tekstu ukazuje kroz analizu odredbi Krivičnog zakonika Republike Srbije, koje se mogu primeniti u slučaju femicida, posebno one koje se odnose na predviđanje krivičnog dela ubistva i teškog ubistva, kao i na odmeravanje kazne, uključujući odredbu o posebnim okolnostima za odmeravanje kazne za krivično delo učinjeno iz mržnje.

Univerzalno je prihvaćeno da zaštitni objekt krivičnog dela ubistva čini život čoveka, ili pravo na život kao jedno od osnovnih ljudskih prava (Đurđić, Jovašević, 2006: 23). Njegov objekat napada, koji je istovremeno i objekt radnje, jeste čovek (Stojanović, 2006: 320), odnosno živo ljudsko biće (Lazarević, 2006: 342). U slučaju femicida kao samostalnog krivičnog dela, trebalo bi naglasiti da je objekt zaštite život žene, te da je njegov objekt radnje, odnosno objekat napada, osoba ženskog pola.

Kod femicida, isto kao i kod krivičnog dela običnog ubistva, radnja izvršenja može biti svaka ona radnja koja je podobna da prouzrokuje smrt drugog lica. Tu spadaju i radnje činjenja i radnje nečinjenja, ukoliko je postojala dužnost na činjenje kojim bi se sprečilo nastupanje smrti (Đurđić, Jovašević, 2006: 23; Stojanović, 2006: 321). Upotrebljena sredstva i način izvršenja ubistva nisu od značaja za postojanje ovog krivičnog dela, ali mogu uticati na njegovu težu kvalifikaciju (Lazarević, 2006: 340). U praksi je najčešće fizičko prouzrokovanje smrti, koje se može ostvariti različitim sredstvima, poput vatrengog i hladnog oružja, oruđa i drugih sredstava koja su podobna da telo teško povrede ili zdravlje teško naruše. Femicid se često javlja ne samo u kontekstu fizičkog, već i u sklopu psihičkog ili emotivnog zlostavljanja žena. Stoga, treba uzeti u obzir da prouzrokovanje smrti može biti i psihičko – izvršeno izazivanjem uzbudje-

---

nja, straha, prepasti ili žalosti u takvom stepenu koji ima karakter šoka podobnog da prekine životne funkcije (Đurđić, Jovašević, 2006: 23).

Posledica krivičnog dela ubistva sastoji se u smrti drugog lica. Kod svakog krivičnog dela ubistva važno je utvrditi uzročnu vezu između radnje izvršenja i posledice, jer do nastupanja iste može doći i usled dejstva više faktora, odnosno subjektivnih i objektivnih okolnosti (Lazarević, 2006: 341). Zbog toga se primenjuje teorija ekvivalencije ili *condicio sine qua non*. Prema ovoj teoriji, uzrok se smatra svaki uslov koji je, neposredno ili posredno, prethodio posledici, a bez koga ona ne bi nastupila (Stojanović, 2006: 321). Eliminisanje irrelevantnih uslova vrši se na planu krivice. To znači da se zahteva da je osim smrti kao posledice, umišljajem učinioca bio obuhvaćen i način njenog prouzrokovavanja (Stojanović, 2006: 322).

Kada je reč o subjektivnim elementima krivičnog dela ubistva, na strani učinioca mora postojati direktni ili indirektni umišljaj kao oblik krivice. Postojanje umišljaja utvrđuje se posredstvom objektivnih elemenata: radnje izvršenja i okolnosti događaja (Stojanović, 2006: 322). Motiv se ne smatra elementom osnovnog oblika krivičnog dela ubistva. Ipak, u sudskoj praksi se motivu posvećuje značajna pažnja, jer u zavisnosti od okolnosti konkretnog slučaja, motiv može dovesti do toga da obično ubistvo preraste u teško (Stojanović, 2006: 323). U slučaju femicida je pojam ubistva potrebno shvatiti u širem smislu od onog koji ima u skladu sa članom 113 Krivičnog zakonika Republike Srbije, te mu dodati i one slučajeve lišenja života žene, gde je smrt bila obuhvaćena nehatom učinioca, pod uslovom da je nastupila kao posledica umišljajnog rodno motivisanog nasilja. Stoga bi se predviđanjem femicida kao posebnog krivičnog dela omogućilo da se svi slučajevi femicida kvalifikuju na isti način, što bi rezultiralo smanjivanjem pravne nesigurnosti i mogućih zloupotreba. To bi ujedno omogućilo lakše praćenje pojave i krivičnopravne reakcije na nju.

Za razliku od ubistva muškarca ili običnog ubistva žene, za postojanje femicida se, pored direktnog ili indirektnog umišljaja (bilo u odnosu na lišenje života kao posledicu, bilo u odnosu na radnje koje su dovele do smrti žene), zahteva i postojanje dodatnih, specifičnih subjektivnih elemenata na strani učinioca. Reč je o nastojanju učinioca da svojim delom sledi osobeni i kulturnoški duboko ukorenjen model ponašanja baziran na mizoginiji, ideji o superiornosti muškaraca, rodno zasnovanom nasilju, diskriminaciji i nepoštovanju života i telesnog integriteta žena. Zahvaljujući takvim uverenjima, učinilac femicida, po pravilu, sebe smatra ovlašćenim da odlučuje o životu i tele-

snom integritetu svoje žrtve, da je kažnjava i da na taj način očuva socijalni poredak koji podrazumeva inferiornost i potčinjavanje žena (Bernal Sarmiento i dr., 2015: 35). Ovi kulturološki elementi kod učinioca stvaraju osećaj da je femicidom potvrdio svoju muškost i upravo su oni ključni razlozi za njegovo izvršenje. To znači da postojanje rodno zasnovanih motiva na strani učinioca sačinjava suštinsku razliku između femicida i ostalih slučajeva krivičnog dela ubistva (Bernal Sarmiento i dr., 2015: 36).

Iako kod svih krivičnih dela učinjenih iz mržnje, pa i kod femicida, motiv ima značajno mesto, isti ne treba tumačiti u klasičnom smislu te reči. Kod zločina iz mržnje je mnogo važnije to da oni, kao posebna vrsta nasilja, „kanališu relativne konstrukcije identiteta, u okvirima posebnih odnosa moći“, te da predstavljaju „prirodan nastavak rasizma, seksizma i homofobije koji se mahom pripisuju uz privilegije stečene rasnim i rodnim razlikama“ (Barjaktarović, 2013: 259). Kriterijum za odabir žrtve, pripadnost određenoj grupi a ne lično svojstvo, čini zločin iz mržnje opasnijim od drugih krivičnih dela (Petrović, 2013: 34; Dokmanović, 2014: 11). Zločini iz mržnje svojstveni su nejednakim, netolerantnim, diskriminatornim, neharmoničnim i nestabilnim društvima u kojima neformalna društvena kontrola ima prevagu nad formalnom. Poruka njihovih učinilaca ima širu socijalnu dimenziju i sadrži zahtev da se određena grupa u tom društvu trudi učinjena i nedobrodošla (Barjaktarović, 2013: 251).

Republika Srbija je nakon izmena i dopuna važećeg Krivičnog zakonika 2012. godine,¹⁰ uvela mržnju kao obaveznu otežavajuću okolnost prilikom odmeravanja kazne (Kolarić, 2015: 490). Time je omogućeno strože kažnjavanje krivičnih dela učinjenih iz mržnje, poznatih kao „zločini iz mržnje“. Zločin iz mržnje je svako krivično delo kojim učinilac napada žrtvu zbog njene stvarne ili pretpostavljene pripadnosti određenoj društvenoj grupi (Kolarić, 2015: 501). On predstavlja protivpravni napad na osobu, imovinu ili organizaciju, motivisan mržnjom zbog predrasuda prema grupi kojoj osoba, imovina ili organizacija pripada, a koja je različita od grupe učinioca krivičnog dela (Barjaktarović, 2013: 254). Osim poštovanja međunarodnih standarda, razlog za uvođenje ove odredbe leži i u potrebi pružanja dodatne zaštite pripadnicima društvenih grupa koje su identifikovane kao posebno ranjive jer predstavljaju lakšu metu zločina ili su žrtve sve učestalijih napada (Dokmanović, 2014: 11; Kolarić, 2015: 491). Tu spadaju i žene.

---

¹⁰ Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srbije, Službeni glasnik RS, br. 121/2012.

Prema članu 54a Krivičnog zakonika: „Ako je krivično delo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orientacije ili rodnog identiteta drugog lica, tu okolnost sud će ceniti kao otežavajuću okolnost, osim ako ona nije propisana kao obeležje krivičnog dela“.¹¹ Pravno-dogmatska analiza navedene odredbe pokazuje da je za njenu primenu potrebno utvrditi kumulativno postojanje dva elementa. Objektivni element podrazumeva da je učinjeno neko krivično delo predviđeno odredbama Krivičnog zakonika. Subjektivni podrazumeva da kod učinioca postoji mržnja prema žrtvi zbog njene pripadnosti nekoj društvenoj grupi (Kolarić, 2015: 502). Činjenica da je i pol naveden kao jedan od razloga za ispoljavanje mržnje prema žrtvi stvara uslove za obavezno strože sankcionisanje učinilaca koji su se rukovodili mizoginim i seksističkim pobudama. To, pak, približava Srbiju drugom napred pomenutom modelu krivičnopravne reakcije na femicid u uporednom pravu.

U okviru člana 54 Krivičnog zakonika, koji propisuje opšta pravila o odmeravanju kazne, navedeno je da sud prilikom odmeravanja kazne u obzir uzima i pobude iz kojih je delo učinjeno. To znači da sud prilikom utvrđivanja vrste i visine kazne uvek može uzeti u obzir i mržnju, kao jednu od takozvanih niskih pobuda, odnosno motiva koji su učinioca naveli na izvršenje krivičnog dela (Risimović, Kolarić, 2016: 4). To potvrđuje i presuda Vrhovnog suda Srbije (Kž. 2105/57),¹² u kojoj je objašnjeno da se pod niskim pobudama podrazumevaju svi oni motivi koji nisu dostojni čoveka i koji se ne slažu sa usvojenim moralnim shvatanjima društva, uključujući mržnju, zavist, pakost, pohlepu, zlobu, netrpeljivost i slično (Lazarević, 2006: 354; Kolarić, 2015: 502). Ali, pojedini autori smatraju da se mržnja kojom se čini zločin iz mržnje suštinski razlikuje od mržnje kao niske pobude, koja predstavlja jednu od okolnosti nabrojanih u članu 54 Krivičnog zakonika. Oni ističu da je mržnja u slučaju zločina iz mržnje političkog karaktera, jer se zasniva na „ja-član grupe“ odnosu, što joj daje posebnu socijalnu težinu, za razliku od mržnje kao niske pobude propisane u okviru otežavajućih okolnosti iz člana 54, koja se zasniva na ličnom „ja-ti“ odnosu (Barjaktarović, 2013: 252). Drugi ubistvom iz niskih pobuda smatraju, između ostalog, upravo ubistvo iz mržnje, rasne, nacionalne, etničke, polne ili verske netrpeljivosti, radi zadovoljenja amoralnih težnji, polnog nagona, ili

¹¹ Član 54a, Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014.

¹² Presuda Vrhovnog suda Srbije u predmetu Kž. 2105/57.

nastranih seksualnih prohteva (Đurđić, Jovašević, 2006: 26; Lazarević, 2006: 354). Oni time daju nabrojanim okolnostima karakter kvalifikatornih okolnosti.

Ako se mržnja prema pripadniku neke društvene grupe shvati kao bilo koja druga niska pobuda, onda bi i femicid, definisan kao ubistvo žene učinjeno iz mržnje prema ženskom polu, trebalo tretirati kao teško ubistvo iz člana 114, stav 1, tačka 5 Krivičnog zakonika Republike Srbije, gde spadaju ubistva učinjena iz drugih niskih pobuda. Poznato je da se okolnosti koje zakon predviđa kao olakšavajuće ili otežavajuće mogu pojaviti i kao zakonski elementi obeležja bića krivičnog dela, bilo da se radi o osnovnom, kvalifikovanom ili privilegovanim obliku. Prema principu zabrane dvostrukog uračunavanja ili vrednovanja, kvalifikatorna okolnost, odnosno okolnost koja predstavlja obeležje bića krivičnog dela, ne može se uzimati u obzir kao otežavajuća okolnost prilikom odmeravanja kazne (Jovašević, 2006: 230; Lazarević, 2006: 189). U slučaju femicida, to bi bila mržnja kao niska pobuda. To bi značilo da tretiranje femicida kao teškog ubistva iz drugih niskih pobuda isključuje mogućnost primene člana 54a, odnosno istovremeno tretiranje mržnje prema ženskom polu kao obavezne otežavajuće okolnosti prilikom odmeravanja kazne. To bi bilo moguće kada bi se femicid tretirao kao obično ubistvo iz člana 113 Krivičnog zakonika, pri čemu bi ženski pol žrtve i mizogini motivi učinilaca bili tretirani kao obavezne otežavajuće okolnosti. Ubistvo iz člana 113 Krivičnog zakonika zaprećeno je kaznom zatvora od pet do petnaest godina, dok se za teško ubistvo iz člana 114 učinilac kažnjava zatvorom najmanje deset godina ili zatvrom od trideset do četrdeset godina. Zato bi bilo ispravnije femicid tretirati kao teško ubistvo iz drugih niskih pobuda. Naime, na taj način se omogućava strožije kažnjavanje učinioца. Takođe, trebalo bi imati u vidu da se tačkom 9, stava 1, člana 114 Krivičnog zakonika u teška ubistva svrstava i ubistvo deteta ili bremenite žene, a tačkom 10 i ubistvo člana svoje porodice kojeg je učinilac prethodno zlostavljao. Ove odredbe bitne su za sankcionisanje femicida učinjenog u kontekstu nasilja u porodici ili partnerskim odnosima.

Konačno, treba imati u vidu i činjenicu da od pravila zabrane dvostrukog vrednovanja postoje određeni izuzeci. Primer za to su situacije kada neka od okolnosti prelazi meru potrebnu za postojanje krivičnog dela ili ako postoje dve ili više takvih okolnosti, a samo jedna od njih je dovoljna za postojanje težeg, odnosno lakšeg oblika krivičnog dela (Jovašević, 2006: 231). Okolnosti pod kojima se femicid najčešće vrši ukazuju na to da će u velikom broju slučajeva postojati osnov da se prilikom odmeravanja kazne učiniocima ovog

---

krivičnog dela odstupi od principa zabrane dvostrukog vrednovanja. Tada se mržnja prema osobi ženskog pola može uzeti u obzir i kao kvalifikatorna i kao obavezna otežavajuća okolnost, odnosno tretirati kao obavezna otežavajuća okolnost prilikom odmeravanja kazne za teško ubistvo – ubistvo bremenite žene ili ubistvo člana porodice kojeg je učinilac prethodno zlostavlja.

Zaključak

Poznato je da u pogledu evidentiranja slučajeva rodno zasnovanog nasilja postoji visok procenat takozvane tamne brojke. Takva je situacija i sa femicidom, što naročito dolazi do izražaja u onim zemljama koje ovaj oblik rodno motivisanog nasilja nisu inkriminisale kao samostalno krivično delo. Na primer, u Srbiji, gde su slučajevi femicida relativno česti, jedini dostupan izvor podataka o tome jesu saopštenja za javnost i izveštaji Mreže Žene protiv nasilja (Branković, 2013: 112), a oni se mahom odnose na slučajeve femicida u kontekstu porodičnog i nasilja u partnerskim odnosima.

Naime, iako u svojim redovnim biltenima i saopštenjima iz oblasti pravosudnih statistika objavljuje broj lica prijavljenih, optuženih i osuđenih za krivično delo ubistva, kao i podatke o polu žrtve, Republički zavod za statistiku ne publikuje podatke o tome u koliko slučajeva se radilo o rodno motivisanim ubistvima. Kako je za potrebe ovog rada femicid određen kao rodno motivisano ubistvo žene, može se zaključiti da se na osnovu podataka Republičkog zavoda za statistiku ne može utvrditi učestalost i rasprostranjenost femicida u Srbiji jer on ne publikuje podatke o motivima učinilaca krivičnih dela. Ni Analiza nasilnih smrти u Srbiji u periodu od 1997. do 2007. godine, koju je objavio Republički zavod za statistiku, ne govori o tome u koliko slučajeva je nasilna smrt bila posledica femicida. Naime, u delu posvećenom načinu i sredstvu izvršenja ubistva Analiza sadrži kategoriju „drugi loši i neoznačeni postupci“, koja uključuje osobe umrle usled nasilja, bez obzira na to ko je izvršio to nasilje, gde je ubistvo izvršeno i na koji način. Slučajevi femicida su, očito, svrstani u ovu kategoriju, jer nigde nisu zasebno analizirani (Branković, 2013: 112).

Takov pristup onemogućava ostvarivanje kompletног uvida u razmere ovog fenomena i, samim tim, ne pogoduje kreiranju adekvatne preventivne i represivne reakcije. Zato se u mnogim preporukama o indikatorima za praćenje efikasnosti državne reakcije na nasilje nad ženama, insistira na neop-

hodnosti kreiranja indikatora za praćenje upravo njegovih najtežih oblika, poput femicida (Branković, 2013: 111). Inkriminisanje femicida kao samostalnog krivičnog dela koje se od običnih ubistava razlikuje po rodnoj zasnovanosti odnosno motivisanosti, omogućilo bi vođenje preciznije evidencije o broju lica koja su prijavljena, optužena i osuđena, kao i o vrsti i meri izrečenih kazni. Sa druge strane, treba imati u vidu da nije uvek jednostavno utvrditi postojanje subjektivnog elementa u vidu mizoginih i seksističkih motiva na strani učinioca (Campbell, Runyan: 1998; Dawson, 2015: 2), a samim tim ni napraviti jasnu distinkciju između femicida i ostalih ubistava. Iako postoje određeni slučajevi kod kojih je očigledno da je reč o mržnjom motivisanom zločinu, u većini situacija postoji problem njenog dokazivanja. Dokazivanje da je jedno lice učinilo krivično delo prema drugom licu zbog njegove pripadnosti određenoj grupi, podrazumeva dokazivanje da je, u trenutku preduzimanja radnje izvršenja, učinilac na racionalnom nivou delovao rukovođen isključivo mržnjom prema grupi kojoj žrtva pripada, a ne pobudama ličnog karaktera (Barjaktarović, 2013: 255).

Dosadašnja istraživanja femicida pokazala su postojanje potrebe da se ovoj problematici posveti više pažnje na globalnom nivou, posebno kada je reč o njegovoj prevenciji i kažnjavanju (Dawson, 2015: 16). Uspostavljanje specijalizovanih državnih organa za sprovođenje istrage i pokretanje krivičnih postupaka u slučajevima femicida preporučeno je od strane Specijalnog izvestioca Ujedinjenih nacija o nasilju prema ženama, radi sprečavanja nekažnjavanja učinilaca (Dawson, 2015: 2). U skladu sa tim, trebalo bi razmotriti mogućnost tretiranja femicida kao zasebnog krivičnog dela protiv života i tela u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije. Femicid bi, kao posebno krivično delo, obuhvatao svako rodno motivisano lišenje života žene, bilo da je ono učinjeno umišljajno, bilo da je smrt žene obuhvaćena nehatom učinioca, a pod uslovom da je nastupila kao posledica rodno motivisanog nasilja.

Literatura

- Barjaktarović, D. (2013) Inkriminacija zločina mržnje – moguć put ka jednakijem društву. *Kultura polisa*, 21, str. 249-272.
- Benavides Vanegas, F. S. (2015) Femicide and Criminal Law. *Criterio Jurídico Garantista*, 13, str. 66-89.
- Branković, B. (2013) *Vesti iz budućnosti: Funkcionisanje opštih servisa operacionalizacija dužne prilježnosti: Istanbulска конвенција и одговорност државе за борбу против насиља над женама*. Beograd: United Nations Development Program (UNDP).
- Campbell, J., Runyan, C. (1998) Femicide: Guest Editors' Introduction. *Homicide Studies*, 4, str. 347–352.
- Caputi, J., Russell, D. (1992) Femicide: Sexist Terrorism against Women. U: J. Radford, D. Russell, (ur.) *Femicide: The Politics of Woman Killing*. New York: Twayne Publishers, str. 13–24.
- Carcedo, A. (2006) *We Will Not Forget nor Will We Accept: Femicide in Central America*. San José: CEFEMINA.
- Dawson, M. (2015) Punishing Femicide: Criminal Justice Responses to the Killing of Women Over Four Decades. *Current Sociology*, 1, str. 1-21.
- Dokmanović, M. (2014) Mehanizmi unapređenja institucionalnih kapaciteta za sprečavanje govora mržnje i zločina iz mržnje. *Temida*, 2, str. 3-26.
- Đurđić, V., Jovašević, D. (2006) *Krivično pravo, posebni deo*. Beograd: Nomos.
- Jovašević, D. (2006) *Krivično pravo, opšti deo*. Nomos: Beograd.
- Kolarić, D. (2015) Krivično zakonodavstvo Republike Srbije i krivična dela učinjena iz mržnje. *Teme*, 2, str. 489-506.
- Konstantinović Vilić, S. (2013) Femicid kao oblik rodno zasnovanog nasilja. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Nišu*, 64, str. 33-52.
- Kovačević, R., Kecman, B. (2004) Muškarci ubice supruga. *Engrami*, 3-4, str. 5-22.
- Krivični zakonik, Službeni glasnik RS, br. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014.
- Lacmanović (2015) Femicid: Ko nas ubija? *Socijalna politika*, 3, str. 61-78.
- Lazarević, Lj. (2006) *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srbije*. Beograd: Savremena administracija.
- Mršević, Z. (2013) Femicid. *Pravo i politika*, 1, str. 51-69.

Ana Batrićević *Krivičnopravna reakcija na femicid*

- Mršević, Z. (2014a) *Nasilje i mi – ka društvu bez nasilja*. Beograd: Institut društvenih nauka.
- Mršević, Z. (2014b) Medijsko izveštavanje o femicidu. *Temida*, 1, str. 81-96.
- Mujica, J., Tuesta, D. (2014) Femicide Penal Response in the Americas: Indicators and the Misuses of Crime Statistics, Evidence from Peru. *International Journal of Criminology and Sociological Theory*, 1, str. 1-21.
- Noppe, I. (1999) Femicide. U: H. Tierney (ur.) *Women's Studies Encyclopedia*. Westport: Greenwood Press, str. 468-472.
- Petrović, V. (2013) *Govor mržnje i zločin iz mržnje: Ministarstvo unutrašnjih poslova u prevenciji i borbi protiv diskriminacije*. Beograd: Eptisa.
- Resten, C. M., Vargas, G. M., Rojas Bravo, S. (2004) *Femicidio en Chile*. Santiago, Chile: Corporación La Morada.
- Presuda Vrhovnog suda Srbije u predmetu Kž. 2105/57.
- Risimović, R., Kolarić, D. (2016) Redovno odmeravanje kazne. *Teme*, 1, str. 1-14.
- Russell, D. (2008) Femicide: Politicizing the Killing of Females. U: *Strengthening the Understanding of Femicide – Using Research to Galvanize Action and Accountability*. Washington, DC: PATH, the Inter-American Alliance for the Prevention of Gender-based Violence (InterCambios), the Medical Research Council of South Africa (MRC), World Health Organization, str. 27-32.
- Russell, D., Van de Ven, N. (1990) *Crimes against Women: Proceedings of the International Tribunal*, 3rd Edition. Berkeley: Russell Publications.
- Stojanović, Z. (2006) *Komentar Krivičnog zakonika*. Beograd: Službeni glasnik.
- Stojanović, D., Zeba, R., Markov, Z. (2014) Pojam rodnosti u tradicionalnoj kulturi sa osvrtom na suvremeni društveni kontekst. *Metodički obzori*, 19, str. 92-104.
- Stout, C. (1991) Intimate Femicide: A National Demographic Overview. *Journal of Interpersonal Violence*, 4, str. 476-485.
- Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakonika Republike Srbije, Službeni glasnik RS br. 121/2012.
- Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Službeni glasnik RS, Međunarodni ugovori br. 12/2013.
- Zakon o ratifikaciji Konvencije o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena, Službeni list SFRJ – Međunarodni ugovori br. 11/1981.

Internet izvori

ACUNS (Academic Council on the United Nations System) (2015) *Femicide: Targeting of Women in Conflict, a Global Issue that Demands Action (volume III)*. Dostupno na: http://acuns.org/wp-content/uploads/2015/04/Femicide-III_Core-Stanzell.pdf, stranici pristupljeno 26.9.2016.

Bernal Sarmiento, C. E., Lorente Acosta, M., Roth, F., Zambrano, M. (2015) *Latin American Model Protocol for the Investigation of Gender-related Killings of Women (Femicide/Feminicide)*. Panama City: High Commissioner for Human Rights Regional Office for Central America. Dostupno na: <http://www.un.org/en/women/endviolence/pdf/LatinAmericanProtocolForInvestigationOfFemicide.pdf>, stranici pristupljeno 25.9.2016.

Código Penal (sancionado por el Decreto Ley N° 10426 de 23 de agosto de 1972, incluye modificaciones según Ley N° 1768 de modificaciones al Código Penal y actualización según Ley 2494 de 04 de agosto de 2003). Dostupno na: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=125361, stranici pristupljeno 4.12.2016.

Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence, Council of Europe, 12 April, 2011. Dostupno na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168046031c>, stranici pristupljeno 27.9.2016.

ECLAC (Economic Commission for Latin America and the Caribbean) (2015) Femicide or Feminicide as a Specific Type of Crime in National Legislations in Latin America: An On-going Process. *Gender Equality Observatory for Latina America and the Caribbean: Notes for Equality*, 17, str. 1-2. Dostupno na: http://oig.cepal.org/sites/default/files/notforequality_17.pdf, stranici pristupljeno 26.9.2016.

ELLA (Evidence and Lessons from Latin America) (2013) *Building Legal Frameworks to Address Femicide in Latin America*. Dostupno na: <http://www.fundar.org.mx/mexico/pdf/Brief-BuildingLegalFrameworkstoAddressFemicide.pdf>, stranici pristupljeno 2.12.2016.

Ley integral para garantizar a las mujeres una vida libre de violencia, Gaceta oficial del estado plurinacional de Bolivia, Ley n° 348, 9.3.2013. Dostupno na: <http://www.migracion.gob.bo/upload/l348.pdf>, stranici pristupljeno 4.12.2016.

Manjoo, R. (2012) *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*, 23 May 2012, A/HRC/20/16, UN Human Rights Council. Dostupno na: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session20/A-HRC-20-16-Add2_en.pdf, stranici pristupljeno 28.9.2016.

Ana Batrićević *Krivičnopravna reakcija na femicid*

Mreža Žene protiv nasilja (2016) *Femicid – ubistva žena u Srbiji, kvantitativno – narativni izveštaj*. Dostupno na: http://www.zeneprotivnasilja.net/images/pdf/FEMICID-Kvantitativno-narativni_izvestaj_01.januar-31.jul_2016.pdf, stranici pristupljeno: 22.12.2016.

OAS (Organization of American States) (1994) Inter-American Convention on the Prevention, Punishment, and Eradication of Violence against Women "Conventión de Belém do Pará", (Adopted at the Twenty-fourth Regular Session of the General Assembly of the Organization of American States, Belém do Pará, Brazil, 9 June 1994). Dostupno na: <http://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-61.html>, stranici pristupljeno 2.12.2016.

Rocha, M. (2015) *Argentina: How Long Will You Deny the Existence of Femicide in Your Own Backyard? An analysis of Women's Rights, Violence against Women and the Argentine Law*. Study Abroad: Human Rights in Argentina. Dostupno na: http://www.academia.edu/15278203/ARGENTINA_HOW_LONG_WILL_YOU_DENY_THE_EXISTENCE_OF_FEMICIDE_IN_YOUR_OWN_BACKYARD, stranici pristupljeno 26.9.2016.

Russell (2012) Defining Femicide – Introductory Speech Presented to the United Nations Symposium on Femicide on 26.11.2012. Dostupno na: http://www.dianarussell.com/f/Defining_Femicide_-_United_Nations_Speech_by_Diana_E._H._Russell_Ph.D.pdf, stranici pristupljeno 3.12.2016.

The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), New York, 18 December 1979. Dostupno na: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CEDAW.aspx>, stranici pristupljeno 26.9.2016.

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime) (2014) *Gender-related Killing of Women and Girls: Promising Practices, Challenges and Practical Recommendations* UNODC/CCPCJ/EG.8/2014/2. Dostupno na: <https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/UNODC.CCPCJ.EG.8.2014.2-English.pdf>, stranici pristupljeno 26.9.2016.

WHO (World Health Organization) (2013) *Global and Regional Estimates of Violence against Women* Dostupno na: <http://who.int/reproductivehealth/publications/violence/9789241564625/en/>, stranici pristupljeno 2.12.2016.

ANA BATRIĆEVIĆ*

The Reaction to Femicide in Criminal Law

Misogynous and sexist violence against women, which often results in death, represents a global problem. Numerous international and national legal instruments are dedicated to the prevention and sanctioning of violence against women. However, the reality implies that existing mechanisms of penal reaction to femicide, as its most extreme and brutal form, should be re-examined. Having in mind the frequency and severe consequences of this criminal offence and the discriminatory character of the message that the state sends by tolerating it or inadequately punishing its perpetrators, the author attempts to define femicide, to present basic forms of state reaction to femicide in comparative law as well as to analyze the features of femicide as an independent criminal offence. Arguing for the incrimination of femicide as an independent criminal offence, or as a special form of aggravated murder, the author points out that such solution could contribute to more precise observation of this form of crime, to a better estimation of the quality of the state's reaction to it and to its more efficient suppression.

Keywords: femicide, gender based violence, murder, criminal law, hate crime.

---

* Dr Ana Batrićević is research associate at the Institute of Criminological and Sociological Research, Belgrade. E-mail: a.batricevic@yahoo.com.